

Ode aan mijn vader

Een persoonlijke introductie

Hoeveel vrijwilligers sterven er eigenlijk in het harnas?

Ik ken er maar één en dat was mijn vader: Joop van der Lans. Tijdens een door hem georganiseerde volleybalwedstrijd op de camping waar mijn ouders sinds jaar en dag de zomer doorbrachten, zeeg hij op een namiddag in augustus met een scheidsrechtersfluit tussen zijn lippen geheel onverwacht ter aarde.

Even dachten de aanwezigen nog dat het weer zo'n typisch Van der Lans-grapje was. Had hij immers de dag ervoor niet de hele camping bij elkaar getrommeld voor een groepsfoto, waarbij hij eerst de zestig kampeerders met veel aanwijzingen en kabaal binnen het blikveld van zijn camera had weten te wringen, om vervolgens iedereen te bedanken voor de bijdrage aan deze generale repetitie? Of ze morgen maar even terug wilden komen, want dan zou hij – nu hij wist dat iedereen op een foto paste – een rolletje in zijn camera doen. Dit was een van de standaardgrappen uit een omvangrijk repertoire, waar hij heel wat feestjes, partijen en vakanties mee heeft opgevrolijkt.

Maar toen hij op die derde augustus bleef liggen en blauw aanliep, wisten de volleyballers dat het menens was. Hij stierf een uur later in het ziekenhuis aan wat heel klinisch en neutraal een hartstilstand heette. In kleine kring wisten wij echter dat hij uiteindelijk was gegrepen door een overigens niet onaangename ziekte die hem zijn hele leven heeft achtervolgd: het zich druk maken.

Mijn vader maakte zich altijd wel ergens druk over en was dan ook het prototype van een vrijwilliger – hoewel ik me niet kan herinneren dat hij het woord ooit in mijn aanwezigheid in de mond heeft genomen. Mijn vader dacht in sportwedstrijden, klaversjasavonden, rommelmarkten, hobbyclubs, protestbrieven, koffiemiddagen, ziekenbezoeken en verenigingen. Hij kon niet binnenkomen of hij begon iets te organiseren.

In de Scheveningse gevangenis, waar hij eind jaren zestig werkte als sportinstructeur, richtte hij buiten kantooruren de eerste sportvereniging van gedetineerden op onder de naam SOS, Sport en Ontspanning Scheveningen. Er deed zelfs een heus SOS-team mee aan de officiële tafeltenniscompetitie, waarin ze voor een gevaarlijk fanatiek publiek hun 'uitwedstrijden' thuis mochten spelen. Het werd een enorm succes. De gevangenis groeide voor de SOS-spelers uit tot een permanent trainingskamp en het SOS-tafeltennisteam sleepte kampioenschap na kampioenschap binnen. In snel tempo promoveerden de SOS'ers naar de hogere regionen van het tafeltennissen.

Dat ging goed totdat de Koninklijke Nederlandse Tafeltennis Bond de gevangenisclub verplichtte tot het werkelijk uit huis spelen van de uitwedstrijden. Toen ging het mis. Tot aan de minister toe heeft mijn vader voor zijn jongens geijverd, maar het mocht niet baten. In de nagelaten papieren van mijn vader zit een brief waarin de minister antwoordt: 'Hoewel er zeker sympathieke elementen in uw voorstel zitten, reken ik het tot mijn verantwoordelijkheid om de mogelijkheid in de overwegingen te betrekken dat de betrokken gedetineerden voor, tijdens of na de uitwedstrijd de benen nemen.'

Mijn vader had niets op met de markt, dat modieuze begrip waar iedereen tegenwoordig de mond vol van heeft. Van dat woord kende hij geen andere betekenis dan die van de plek waar hij, als hij vrijdag uit zijn werk kwam, vlak voor het afbreken van de kramen vis kocht. Eenmaal thuis gekomen rolde hij dan steevast op de keukentafel een vijftal veel te grote kabeljauwen uit het krantepapier. De berg stinkende vissen was genoeg voor een compleet weeshuis, maar voordat wij hierover een opmerking konden maken, sprak hij verontschuldigend: 'Dat kan ik toch niet laten liggen. Voor de helft van de prijs, en anders gooien ze het weg.' Dat mijn moeder na het weekend de helft van de rottende vissen in de vuilnisbak kieperde, heeft hem nooit van zijn koopbegeerte op vrijdag kunnen verlossen. Hij genoot van het feit dat zijn zuurverdiende daalder op de markt maar liefst vijf blinkende vissen waard was.

Wel had mijn vader iets met de autoriteiten, zoals hij zelf iedere officiële instantie aanduidde. De autoriteiten zijn er voor ons en niet

andersom, hield hij mij al voor op een leeftijd dat ik nog niet het flauwste vermoeden had wat autoriteiten waren. Ik heb jaren gedacht dat hij wat met auto's had en dat autoriteiten ongeveer hetzelfde waren als autoritten.

Tegenwoordig weet ik dat autoriteiten voor mijn vader veel gevaarlijker waren dan autoritten. Omdat de meeste autoriteiten zich er niet meer van bewust zijn dat zij er voor de mensen zijn, heeft mijn vader in steeds ernstiger mate de ziekte onder de leden gekregen waar hij uiteindelijk aan bezweken is. Hij ging zich steeds vaker druk maken.

Het begon in 1970 toen de woningbouwvereniging onder het mom van renovatie onze woning dreigde te slopen en daarvoor de huur wilde verdrievoudigen. De officiële aankondiging was nog niet door de brievenbus of mijn vader richtte een buurtvereniging op, die deze autoriteiten snel op hun schreden deed terugkeren.

De buurtvereniging groeide uit tot een instantie die ons hele gezinsleven beheerste. Op maandag moesten we vroeg de huiskamer uit omdat het bestuur dan vergaderde, op dinsdag moesten we vroeg eten, omdat we daarna kranten moesten ophalen voor de financiën van de vereniging, op woensdag moesten we met eten opschieten zodat mijn ouders op tijd konden gaan klaverjassen in het clubhuis, op donderdag typten, stencilden, vouwden of bezorgden wij het – door SOS-leden geïllustreerde – buurtkrantje. Alleen op vrijdagavond hadden we geen tijd, dan waren we bezig met het verstouwen van de kabeljauwen.

Mijn vader had een simpele opvatting over de overheid of semi-overheidsdiensten: ze moesten meewerken als hij wat wilde. Dat kreeg hij de bestuurders van Den Haag slechts met de grootst mogelijke moeite aan het verstand gepeuterd. Als hij om geld voor een podium in het door de buurtvereniging zelf verbouwde clubhuis vroeg, kreeg hij een sociaal-cultureel werker op zijn dak, die meteen een heel programma ging ontwikkelen. Zo'n man werd zonder veel omhaal retour afzender gestuurd, waarna er na verloop van tijd vanzelf een brief binnenkwam met de mededeling dat het podium 'voor subsidie in aanmerking kwam'. Als hij geld nodig had voor een paar doelpalen op een voetbalveldje, gooide hij de in viervoud toegezonden

den aanvraagformulieren voor subsidie in de prullenbak en ging linea recta naar het spreekuur van de wethouder om hem te vertellen dat hij niet moeilijk moest doen en gewoon die paar geeltjes moest overmaken. En aangezien bestuurders doorgaans bij zoveel spontaneiteit alleen maar moeilijker gaan doen ('Zo gaat dat niet, meneer Van der Lans'), maakte mijn vader zich steeds vaker druk.

Bijna tien jaar geleden zijn mijn ouders naar de Achterhoek verhuisd. Ze waren een beetje op leeftijd gekomen, de straat was veranderd en de buurtvereniging – waar mijn vader inmiddels erelid van was – was overgenomen door een andere generatie buurtbewoners (waar mijn vader zich dus zeer druk om maakte). Mijn ouders wilden het wat rustiger aan doen en kozen daarvoor het dorp Neede uit, waar ook andere familieleden woonden en dat vlak bij hun zomers buitenverblijf op de camping lag. Ik had nog nooit van Neede gehoord en toen ik er voor het eerst kwam, sloeg me de schrik om het hart. Neede is een dorp waar sinds de Franse Revolutie nooit meer iets is gebeurd, en ik dacht: waar moet mijn vader zich hier druk om maken – hij kan hier met zijn ziekte absoluut niet uit de voeten.

Maar ik had de oervrijwilliger in hem onderschat. Nog geen twee maanden nadat ze in hun Needese woning waren getrokken, had hij al een kleine buurtvereniging opgericht, was hij al twee keer bij de wethouder geweest en deden mijn ouders beiden mee aan het Needese zangkoor voor ouderen, waar mijn vader – hoewel hij geen noot kon zingen – al snel het voortouw nam. Binnen een paar jaar kende iedereen hem in Neede en hij bleef er dingen doen waarvoor hij postuum alsnog de Hein-Roethofprijis moet krijgen. Zo trof ik bij het doornemen van zijn spullen het volgende krantebericht aan, waaruit een even verbluffende als verfrissende aanpak van de criminaliteit blijkt:

Joop van der Lans (66) geeft cursus zelfverdediging voor Needse ouderen
 „Wilt u misschien een kop koffie, inbreker?“

NEEDE ... Het is voor de jeugd van inbrekers op het laatste moment. Mevrouw heeft er mee af te rekenen dan een kopje koffie aan. Het is de enige manier om de inbreker te stoppen. „Joop van der Lans adviseert: „De avond. Wilt u misschien een kopje koffie, inbreker?“ De 66-jarige zegt het net. „Vooraf zeggen. Maar“ geeft hij een kleine zelfverdediging voor oudere mensen ook voor jongere en in het Beelden in Neede. De bedoeling van de cursus is, de deelnemers vertellen in meerdere ogen. Joop van der Lans doet daarbij niet aan het laatste van zijn wijsheden benutten en, maar de cursus. De cursus wordt gegeven in Neede. „Een nu ja, koffie“ draagt Van der Lans altijd bij met een kleine rechtvaardiging. „Diensten. Een je wilt niet, moeten aan de. Het is niet dat iedereen om die tijd op het meer nodig. Het is niet een gevoel van veiligheid en dat staat je dus niet uit.“

De 66-jarige Joop van der Lans wordt op ouderen die willen leren hoe ze zichzelf kunnen verdedigen. „Er is te weinig aandacht in Nederland. Nu loopt iedereen weg bij geweld. En ze kan wel een prima worden, ook door ouderen.“

gemaakt. Die mensen staan voor meer geweld. „Van der Lans“ geeft de cursus voor de avond van 19:00 uur tot 20:00 uur. „De doelen van de cursus zijn om de deelnemers te helpen om de inbreker te stoppen. „Een paar weken na het begin van de cursus wordt de cursus gegeven voor ouderen. Verder is de cursus bedoeld om de deelnemers te helpen om de inbreker te stoppen. „Een paar weken na het begin van de cursus wordt de cursus gegeven voor ouderen. Verder is de cursus bedoeld om de deelnemers te helpen om de inbreker te stoppen. „Een paar weken na het begin van de cursus wordt de cursus gegeven voor ouderen. Verder is de cursus bedoeld om de deelnemers te helpen om de inbreker te stoppen.“

Mijn moeder was buitengewoon verontwaardigd over de foto die bij dit artikel was geplaatst. ‘Het lijkt of hij wil gaan vechten’, zei ze boos, ‘terwijl hij de fotograaf alleen maar vertelt hoe enorm groot de kabeljauwen waren die hij vroeger als de markt meenam, weet je nog?’

Natuurlijk weet ik het nog. Ik zal de heldendaden van mijn vader, het prototype van een klassieke vrijwilliger, nooit vergeten, al zijn ze vooral een herinnering aan het worden. Ik wou dat het anders was, maar met de dood van mijn vader op die derde augustus is een soort heengegaan van mensen die uit het pre-welvaartstijdperk stammen, mensen bij wie de gemeenschapszin nog van nature ingebakken zat. Dat is niet erg, dat is gewoon een feit. Oude Volkswagens – de associatie van auto’s met mijn vader blijft me achtervolgen – zie je vandaag de dag ook niet meer op de weg. De klassieke vrijwilliger van vroeger is vervangen door de vrijwilliger van het vluchtelingenwerk, de natuurractivist of wat voor moderne verschijning van de soort vrijwilliger dan ook. De gemeenschapsmens van het type van mijn vader die zijn buurt tot zijn eigen sociale koninkrijk verklaarde, is op een enkele uitzondering na uitgestorven.

Veel van zijn werkzaamheden zijn de afgelopen decennia overgenomen door professionals. Door buurtwerkers, opbouwwerkers,

politieagenten, medewerkers van woningbouwcorporaties, maatschappelijk werkers, inspraakfunctionarissen. Maar waar het voor mijn vader zijn bestaan was, is het voor hen een vak, een professie die wordt uitgeoefend binnen het verband van een instelling. Dat heeft grote voordelen: de verhoudingen zijn nuchterder en realistischer geworden en de positie van burgers is in formeel opzicht ongetwijfeld versterkt. Maar er zijn ook nadelen: de omgangsvormen zijn formeler, minder spontaan, afstandelijker en bureaucratischer en de contacten zijn versplinterd. Iedere publieke dienstverlener – ambtenaar, hulpverlener of politieagent – heeft zijn eigen formele verantwoordelijkheid en beroept zich op specifieke regelingen, methodieken en verordeningen. Het verbindende verhaal erachter is zoekgeraakt. Niet alleen in de ogen van burgers, maar ook in de praktijk van professionals.

Over de vraag of zo'n verhaal nog bestaat, gaat dit boek. Het gaat over de vraag wat een publieke moraal is in een moderne samenleving; het gaat over moderniteit en traditie; het gaat over het gezicht van de overheid, over de bureaucratie, over publieke dienstverleners, over hulpverleners, politieagenten en ambtenaren; het gaat over het sociale gezicht van een moderne, onzichtbare samenleving.

Het gaat over mijn vader en over zijn drijfveren die tijdens zijn leven zo vanzelfsprekend waren dat hij er geen woorden voor had. Dus moeten we die woorden opnieuw uitvinden.